

הלכה ערוכה

תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

בתי ההוראה

הוראה כהלכה

בראשות הגאב"ד הגאון הגדול
רבי אברהם צבי הכהן שליט"א
רב דקהל הסידים שיכון ה' בני ברק

פרשיות תולדות – ויצא תשפ"ג | גליון ל"א

תשובה ערוכה

מאת מודינו הגאב"ד שליט"א

האם מותר לספר לחברו, אצל מי אפשר לקבל צדקה בעין יפה

נשאלתי ממנהל מוסד תורני, המחזור על פתחי נדיבים כדי לגייס כסף לפעילות המוסד, אם מותר לו להשיב למי ששואל אותו, לאור נסיונו בגיוס כספים, מי נותן צדקה בעין יפה, וכדאי לגשת לבקש ממנו תרומה.

איתא בגמ' (ערכין ט"ז ע"א): כי אתא רב דימי אמר, מאי דכתיב - 'מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו', כגון דמיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר, למחר נפיק יתיב בשוקא ואמר - רחמנא ניברכיה לפלניא דהכי טרח קמאי, ושמעין אינשי ואזלין ואנסין ליה. פירש"י: "ושמעין אינשי אלמו שהוא עשיר, ואזלי ואנסין ליה לממוניה. לישנא אחרינא, אנסי ליה, שמתאכסנין אצלו אורחין, עד שמכלין ממונו".

וכן מציינו בגמ' (בב"מ כ"ג ע"ב): "אמר רב יהודה אמר שמואל, בהני תלת מילי עבידי רבנן דמושנו במלייהו, במסכת ובפוריא ובאושפיזא". פירש"י: "באושפיזא - שאלוהו על אושפיזו, אם קבלו בסבר פנים יפות, ואמר לאו, מדה טובה היא, כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגנין לבא תמיד עליו, ויכלו את ממונו".

וכ"כ התוס': "באושפיזא - אם שאלוהו אם קבלוהו בסבר פנים יפות, יאמר לא, כדפירש רש"י. דאמרינן בערכין - מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם בערב קללה תחשב לו. וא"ת, והא אמרינן בברכות (נ"ח ע"א), אורח טוב אומר, כל מה שטרח בעל הבית, לא טרח אלא בשבילי. וי"ל דהתם מיירי בין בני אדם מהוגנים, והכא בין בני אדם שאינם מהוגנים".

מריהטת דברי הגמ' ותוס' משמע, שאין איסור להשיב, אלא אם השואל הוא אדם שאינו מהוגן, וגם זה רק כשיש חשש שיעשוק את הנדיב, או ינצל אותו באופן שיכלה את ממונו.

כך עולה מדברי שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' צ"ה): "בעצם הדבר אם יש איזה חשש איסור או עולה לאחד שיודע מנדיבי לב ובעלי חסד, להגיד זה לעניים אחרים ולמתעסקים לצדקה באיזה מוסד התורה ומוסד החסד, שהוא מהקרא - 'מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו', כדאמר רב דימי בערכין

המושך בעמ' ד'

שו"ת

ערוכות בקצרה

המריעות ברורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו מפי מודינו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה

לקחת מזוודה ברחובה של עיר בשבת קודש, האם יש בזה משום זילותא דשבתא; כמו שמצינו (שו"ע או"ח סי' שכ"ג סעי' ה'): "המביא כדי יין ממקום למקום, לא יביאם בסל ובקופה כדרך חול".

תשובה: מעיקר הדין מותר. ואף שהדבר נראה כדרך חול, כי לא מצוי שנושאים מזוודה בשבת, אין אנו גוזרים גזירות מעצמנו, ומעיקר הדין אי אפשר לאסור זאת. ואף שמצינו (שו"ע שם סי' תקכ"ב סעי' א'): "אין הסומא יוצא במקלו, ולא הרועה בתרמילו", ומפרש המ"ב (שם) שהוא זילותא ליו"ט, נראה שאין מזה ראייה לנידון דידן, כי יתכן שאסרו דווקא תרמיל רועים, מפני שניכר מצורתו שהוא משמש את הרועה בשעת המרעה, ודווקא באופן זה הוא זלוזל בשבת וביו"ט.

מתי ראוי לעשות את סעודת המצוה, למי שנעשה בר מצוה בשבת.

תשובה: כיון שסעודת בר מצוה נחשבת לסעודת מצוה, רק אם עושים אותה בו ביום שנעשה בר מצוה (יש"ש בב"ק פ"ז סי' ל"ז ודגמ"ר יו"ד סי' שצ"א), ראוי להוסיף מאכל בסעודת השבת לכבוד הבר מצוה. ויש פוסקים שנראה מדבריהם, שאפשר גם לעשות את הסעודה במוצ"ש, ותיחשב סעודת מצוה (עי' ב"ח ומג"א ומ"ב סי' תי"ט שכתבו כן ע"פ הירושלמי, לענין סעודת ר"ח שחל בשבת).

בחור זקוק להלוואה גדולה. האם מותר למשגיח להלוות לו ולהתנות עמו שיקום בזמן לתפילה וישמור היטב על סדרי הישיבה, או שיש בזה חשש ריבית.

תשובה: יש בזה איסור ריבית. אף שהדרישה היא לתועלת הבחור, מכח דברי הט"ז (יו"ד סי' ק"ם ס"ק ה'), שכל דבר שהלוה נאלץ לעשות מכח דרישת המלוה, יש בו איסור ריבית דברים, משום שהוא נכנע למלוה. מלבד זאת נראה משו"ע וקצה"ח (הו"מ סי' פ"א סעי' ה'), שאם היה מבטיח לו כסף שיעשה זאת, היה חייב לשלם לו, אף שהוא לטובת הבחור עצמו, ואם כן יש בזה ריבית.

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

משיבים בהלכה

תשובות מרבני בית ההוראה
שאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרה"ג ר' שואל לייב טאבאק שליט"א
מו"צ בבית ההוראה
ראה"כ ור"מ בישיבת דאראג

טעות בברכת מעין שלש

מעשה שהיה, בשבת קודש בעת הקידושה רבא, אכלו הציבור מיני מזונות ושתו יין, וכיך אחד מבני החבורה, ברכה אחרונה, ככוונה להוציא את הרבים, אך טעה בפתיחת הברכה, והשמיט ברכת 'על הגפן'.

מה מוטל עליהם לעשות - כשאזוהו עדיין באמצע הברכה, ומה הדין כשכבר סיים לברך?

תשובה:

אם אמירת 'על המחיה' כוללת את הברכה על היין: בנידו"ד, יש צד לומר, שאינו נידון כהשמיט את הפתיחה, עפ"י המבואר בבאר היטב (סימן ר"ח סק"ג), שנוסח 'על המחיה', פוטר בדיעבד תמרים ויין, משום שהם 'מידי דויין' (ועיין ט"ז שם סק"ט), מה שחילק בזה, ופמ"ג (שם), ולפי זה נמצא, שהפתיחה בנוסח 'על המחיה' כללה גם את היין, ויש מקום לדונו כאמר גם את תחילת הברכה כראוי. ויש לציין, שמובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל (שיעורי הגרי"א, ברכות עמו שע"ד) שבמניין ענבים לא שייך טעם זה, ואם אמר על מנין ענבים 'על המחיה', לא יצא ידי"ח. עיי"ש.

אמנם בשו"ת מנחת שלמה (קמא זא, ו), כתב, שכשמברך 'על המחיה' על היין יצא, רק משום שאין לברכה על מה לחול, ולכן בדיעבד אנו אומרים שחלה על היין. אבל בנידו"ד, שעיקר הברכה חלה על מיני המזונות שאכלו, אינו פוטר את היין (וחיוב סברא זו עפ"י השע"ז בסיומן קע"ו סק"ב, עיי"ש).

אך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב, ס"ח) חולק, וכתב על פי דברי הפמ"ג הידועים (בפתיחה להלכות ברכות, ד"ה מריש), שברכה אחרונה פוטרת את כל חיובי האדם, ואף בלא כוונה, בשונה מברכה ראשונה [בשו"ת רב פעלים (ח"ב, ס"ב) מבאר באריכות את טעם הדבר, שכיון שנתחייב כבר, נגרת הברכה לפטור אותו, משא"כ ברכה ראשונה, שעדיין לא התחייב]. ולפי בנידו"ד, נמצא שנוסח 'על המחיה' בברכה האחרונה, פוטרת גם את היין, מדין גרירה שלא ככוונה. וכן העלה הכף החיים להלכה (בסי"ח סק"א).

אלא שקשה לסמוך על זה מכמה טעמים. כי מלבד שהרבה אחרונים דחו את דברי הפמ"ג (רב פעלים שם, ובמנחת שלמה שם הביא ראיות שלא כהפמ"ג), כתב בשו"ת הר צבי (או"ח סק"ה) שבנידו"ד שרצה להזכיר את שניהם, אלא שכח להזכיר 'על הגפן', נידון כמי שהייתה לו 'כוונה הפכית', וגם לסברת הפמ"ג לא יצא ידי"ח. ואכן בשד"י חמד (אס"ד מערכת ברכות, א, ס) הכריע הלכה למעשה, שאף אם נזכר באמצע הברכה, יסיים בעל המחיה בלבד, ושוב יחזור ויברך ברכת 'על הגפן' בשלימותה (ועי' עגנת וורדים סכ"א סכ"ז שאין כאן ולוול בברכות).

ברכה ארוכה, שאמר את רק חתימתה: והנה, היות שנידון הנ"ל תלוי במחלוקת הפוסקים, יש לעיין בעיקר הדין, אם יוצא ידי חובת ברכה ארוכה, בחתימה בלבד. ומקור הדין בהלכות ברכות קריאת שמע (סימן ט"ט), שנחלקו הראשונים והפוסקים, ושלש שיטות בדבר: א. דעת השו"ע (עפ"י הפרישה והב"ח), שהפתיחה בשחירת במעריב ערבים, וסיים ביוצר המאורות, לא יצא, אלא א"כ תיקן את עצמו בתוך כדי דיבור, ולדעתם, פתיחת הברכה כתיקונה מעכבת. וכן פסק בשו"ע הרב. ב. שיטת הגר"א, כהרשב"א והרמב"ן שאין צריך לתקן, והכל הולך אחר החיתום. ג. המשנ"ב הכריע כביאור הדרך החיים, שהחייב לתקן אינו משום פתיחת הברכה, אלא משום שעריך להזכיר מידת יום ביום [ובבא"ה"ל כתב, שאם יש צירוף נוסף להקל, יש לסמוך על הגר"א, וכ"כ בסיומן קי"ז בדין דילוג בשמו"ע].

והנה בדין טעות בברכת המזון, סתם המחבר (סימן קפ"ו ס"א), שבפתיחת הברכה יבד מהני, והביא כ"ש אומרים את שיטת הרשב"א, שגם סיום הברכה מעכב [וצ"ע שסותר מה שפסק בהלכות ברכת קרי"ש. וכבר תמה כן בפמ"ג (סימן ט"ט)]. והמג"א (שם) פסק להלכה כהרשב"א, שאם לא הזכיר את הפתיחה והחתימה, לא יצא. וכדי ליישב את שיטת הרשב"א, שבברכות קרי"ש כתב שיהכל הולך אחר החיתום, בברכת המזון החמיר, צריך לחלק, שבמה"ז החמירו כיון שהוא מדאורייתא (כעין ש"כ בפמ"ג שם).

ברכת מעין שלש: לדעת הטור (סימן ר"ט) היא מדאורייתא, ומפשטות לשון השו"ע עולה, שחיובה מדרבנן (עיי' שם ס"ג ובמשנ"ב שם). נמצא שבברכת 'מעין שלש', יש מקום להקל אף אם הפתיחה אינה כראוי (עיי' שבה"ל ח"ג ס"ח). וכן יש לציין צד נוסף להקל, שכתבו במהרש"ג (ח"א ס"ג) ובנשמת אדם (כלל נ, סק"ג) שיש מקום לומר, שנוסח הברכה 'על תנובת השדה', ועל ברכת הארץ, היא ברכה כוללת, ונחשב כפתיחה את הברכה כראוי.

נסכם את הדינים העולים להלכה: היות ויש כמה צדדים שיצא ידי"ח, קשה להורות שינהג כדברי הש"ח הנ"ל, ומה גם שדעת הרבה פוסקים להקל (המהרש"ג, משנת שכור, שבה"ל. ויצוין שדעת השד"י חמד (אס"ד ברכות סימן א, ל"ד) שברכת מעין שלש מדאורייתא, ויתכן שהחמיר לשיטתו). ולפי זה נמצא כך:

אם כבר סיים על המחיה: לכתחילה ראוי שיתחייב שוב בברכת על הגפן, או ישתדל לצאת מאחר [ובדיעבד יחזור ויברך על הגפן].

נזכר לפני סיים הברכה: לדעת המהרש"ג יחזור לומר מעל המחיה: ויוסיף נוסח 'על היין', וא"צ לחזור לומר שם ומלכות. ומרן בעל שבה"ל זצ"ל (שם) נטה לומר שייחזור רק ליגודה לך... בהזכרת שניהם מעין הפתיחה סמוך לחתימה, ונראה דעתו, שמעיקר הדין יש לסמוך על הגר"א, ולסיים בשניהם. ובקונטרס ברכת הנהנין לבעל החלקת יעקב כתב, שלכתחילה יסיים בשניהם (על המחיה והיין), ויצא בזה ידי חובתו. וכשיסיים בשניהם, יצא ידי"ח (ובמנין ענבים יש לעיין, כ"ל). [ואם נזכר לקראת סוף הברכה, כשאמר ברוך אתה ה', יסיים למדונו חוקך, ויתקן כ"ל. ואין זה הפסק, ובפרט שיש לזה קשר לברכת מעין שלש, כלשון הפסוק 'ויתן להם ארצות גוים... בעבור ישמרו חוקיו', (דע"ת בשם הדעת קדושים)].

וכל האמור, הוא רק לענין המברך עצמו. אבל אחרים שרוצים לצאת מצד 'שומע כעונה', חייבים לברך שוב מתחילה, או לפחות לצאת מאחרים, עפ"י הכלל הידוע מהפמ"ג (סימן ר"ד מש"ז א). שא"א לצאת בשומע כעונה, בברכה שהמברך יצא בה רק בדיעבד, עיי"ש. ואף שיש חולקים על סברא זו (מנח"ש קמא זא, א בשם הרב"ז ועוד), מ"מ עיין בהר צבי (סימן ק"ב) שביירר והעלה כסברת הפמ"ג להלכה. ועיין בסיומן ר"י"ג ס"ג ובמשנ"ב ובשעה"צ שם, שאצל השומע, הפתיחה והחתימה מעכבים. ובקה"א (ברכות סימן י"א) ביאר בטוב טעם, שתקנת שומע כעונה היא דוקא כשהברכה היא בשלימותה, וכאן שיש חסרון בפתיחה לא יצאו השומעים ידי חובתם.

***

הרה"ג ר' יוסף צבי עקשטיין שליט"א
מו"צ בבית הוראה

ור"מ בבית תלמוד להוראה דחסידי גור בני ברק

אמירת 'פרשיות התפילין' שלא מתוך הסידור

שאלה: לפי המנהג שאומרים פרשיות קדש', והיה כי יביאך, אחר הנחת התפילין, כמובא במג"א (פי"ב ס"ג בשם הב"ח) האם צריך להקפיד לאומרו דווקא מתוך הסידור, או שמוותר לאומרו גם בעל פה?

תשובה:

לכתחילה יש להקפיד לאומרו דווקא מתוך הסידור, והמיקל לאומרו בעל פה, יש לו על מי לסמוך.

מקור הדין: 'דרש ר"י בר נחמני, כתיב, כתוב לך את הדברים האלה, וכתבי, כי על פי הדברים האלה, הא כיצד, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה', (גיטין ס: ותמוה ד"ד). וראה גם במסכת תענית (דף כ"ה:): "א"ר יוסי, וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה בעל פה...".

טעם האיסור: כתב הבית יוסף (או"ח, סימן מ"ט) שיש כמה דרשות הנלמדות מתוך הכתב, כמו קרי וכתבי, ואם יאמר את הפסוקים בע"פ, יטעה, ויפסיד את הדינים. וכ"כ הריטב"א בגיטין (שם) ובר"ן (מגילה י"ד). גם בתוס' הרי"ד (מגילה י"ז) כתב שהטעם הוא, שזמא יטעה, וכ"כ בשפ"א (שבת קמ"א).

ובירושלמי מגילה (פ"ד ה"א) מוכח שהאיסור מן הדין, ובתוס' ישנים (יומא ע"ד ה' ובעשור) כתבו שהוא רק 'מצוה מן המובחר'. ובפתיחה עניינים להחיד"א (ביומא שם) כתב שמדברי כל הראשונים שנשאו ונתנו בדין זה, משמע שאין דעתם כותס' ישנים. ובמחזיק ברכה (סימן מ"ט) הביא בשם הראשונים, שזה דין דאורייתא, וכ"מ בתשב"ץ (ח"א ס"ב) ועוד, וכבר האריך בזה בכף החיים (סק"ב).

פסוקי התפילות: רבותינו הראשונים, עמדו על כך, שבתוך התפילות רגילים לומר מומורים ופסוקים בעל פה, ואין חוששים לאיסור זה, וכתבו כמה חילוקים ליישב הדברים, ובבית יוסף (שם) הביא את עיקרי השיטות והחילוקים.

א. בתוס' (תמורה שם, ד"ה דברים) כתבו, שהאיסור רק בש"ץ שמוציא את הרבים ידי חובתם. וכ"כ התוס' ישנים (יומא שם), ובתוס' שאנץ (תמורה שם), והיראים (סימן קכ"ה), והכלבו (סימן ג'). ויש אחרונים שהכריעו כך להלכה, עיין פ"ח (סימן מ"ט) ובביאור הגר"א (סק"ג) ובמשנ"ב (סק"א).

ובגדר הרבים שאסור להוציאם: בשש"כ (פמ"ז הערה קנ"ב) מצדה, שהיינו דווקא במוציא את הציבור יד"ח, ולא כשמוציא את היחידים. ומהאחרות חיים (הלכות מאה ברכות סימן י"ד) והכלבו (שם) והאבודרהם (סדר שחרית חול) משמע, שהאיסור רק בקריאת התורה בציבור, שמה יטעו בדיוק הפסוקים, אבל בתפילה אין לחוש. וכ"מ ברמב"ם (פ"ב מתפילה ה"ח) שהזכיר דין זה רק לגבי קריאת התורה. ויש עוד שיטות בראשונים בזה.

ב. שיטת המרדכי (גיטין סימן ת"ג) בשם ר"ת: "דהני מיגרס גריסין", וכמו שאמרו (מגילה י"ח), לגבי תפילין ומוזות, שנכתבים שלא מן הכתב. וכ"כ הטור (שם) בשם דודו ה"ר חיים, שכל דבר ששגור ורגיל כפי הכל, אין בו משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה. וכעין זה, עיין בתורתך (תענית כ"ה), ושו"ת מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג, סימן ש"ג), ואור זרוע (ח"א סי' תקמ"ח).

ובשו"ע (סימן מ"ט) פסק כר"ת, שכל השגור ורגיל כפי הכל, כגון קרי"ש, וברכת כהנים, ופרשת התמיד, וכיוצא בזה, מותר לאומרם בע"פ. וכתב המג"א (סק"א) שהיות ויש עדות שונות, נראה שיש ליהרר שלא לומר שום דבר בע"פ, כי אם מה שנזכר בשו"ע, וכן הסכימו הרבה אחרונים.

גדרי שגור בפה: הב"ח כתב שאפילו שגור רק אצל האומר את הפסוקים, ואינו שגור כפי כל, מותר לאמרו. אך המג"א (שם) דוחה את דברי הב"ח, ולדעתו, צריך דווקא שיהא שגור כפי כל. ולהלכה, הסכימו כמה אחרונים לדעת הב"ח, עיין מש"כ החיד"א (גיטין סימן ו, ס"ו), ובמאמר מרדכי (סק"ג). ומאידך, רבים הסכימו לדעת המג"א, עיין באר היטב (סק"א), ושו"ע הרב (פ"א) ובמשנ"ב (סק"ד), ובמטה אפרים (סימן תרי"ט ס"ב), ועוד.

קדש, והיה כי יביאך: כשבאנו לדון על אמירת פרושיות אלו, שלא מן הכתב, נראה לכאורה, שתלוי במחלוקת הב"ח והמג"א, שלדעת המג"א אסור לאומרם בע"פ, שהרי אין פרושיות אלו שגורות כפי הכל, ולדעת הב"ח, יש להתיר למי שרגיל לאומרן בכל יום, ושגור בפיו. וכ"כ בפתח הדביר (סק"ג) שתלוי במחלוקת זו. ובאמת שיש לומר, שבנידוד יש להתיר גם לדעת המג"א, שהרי שגור כפי כל אלו שרגילים לאומרן דבר יום ביומו, ואף שאין שגור כפי המון העם, יש לצדד שמותר לאומרם בע"פ, ובצירוף סברא נוספת להיתר, שהרי אומר רק לעצמו, ואינו מוציא בזה אחרים. ועיין משנ"ב (סק"ג) שהעיקר כדברי הראשונים, שאם אינו מוציא אחרים יד"ח, אין בזה איסור.

אכן, כהוראה למעשה, ראוי לקבוע לאומרן דווקא מתוך הסידור. שהרי פשוט דברי המג"א הוא, שההיתר רק כששגור כפי כל, ואף כשאינו מוציא אחרים בזה. וע"ע בליקוטי מהרי"ח (סדר מצוות תפילין) שהעיר, שמצוי מאד לערבב בין שתי הפרשיות, קדש, והיה כי יביאך, כיון שתוכנו דומה, ולכן ראוי לאומרן מתוך הסידור, וכעין מה שכתב בביאור"ל (שם בד"ה גמון) לגבי אמירת הלל בע"פ. וע"ע בשש"כ (פמ"ז סל"א) ושו"ת אמרי יעקב (ה"ב סי"ב) בענין אמירת יזכורו בקידוש ליל שבת, שראוי לאומרו מתוך הכתב, אף שיש שהקילו בזה.

***

הרה"ג ר' שלום שמואל שליט"א מרבני בית ההוראה ר"מ כמולל דרכי תורה ומו"צ ברחובות

הימום עוגת סופלה בשבת

שאלה: האם מותר לחמם "סופלה" בשבת?

תשובה: יש להבחין ולחלק בין מגוון מיני עוגות אלו, ולפי מה שיתבאר, יעלה בידניו כך: א. אם שמו את השוקולד לתוך הסופלה לפני האפייה, מותר לחממו ע"ג סיר שעומד על הפלטה. ב. אם הכניסו לתוכו את השוקולד רק אחרי האפייה, אסור לחממו בשבת. ג. ואם לא אפוהו בתנור, אלא הכינוהו במיקרוגל, בכל אופן אסור לחממו בשבת.

נימוקים וביאורים:

א. הסדר הרגיל בהכנת הסופלה, הוא, שאופים אותו למחצה, עד שהחלק החיצון מתקשה, והשוקולד שבפנים נשאר במצב נוזלי. ויש לדון בזה מצד ב' חשישות:

בישול אחר בישול: אף שהוא אפיו רק למחצה, אין לאיסור משום 'מבשיל', כיון שנתבשל מער"ש, ושלב זה הוא בישולו הגמור, שכן הדרך לאכלו. וכ"כ בספר שבות יצחק (ח"ט, פ"ז אות ב) שגדר 'מבושיל כל צרכו', כל שרוב אנשים אוכלים אותו כך.

אלא שיש לדון מצד ב' בישול אחר בישול. ומבואר בסימן ש"ח (ס"ה) שבמאכל יבש אין בישול אחר בישול, ורק בדבר לח יש איסור בישול אחר בישול. ונחלקו האחרונים בתבשיל ש'רובו יבש ומיעוטו לח', שהב"י הביא (סימן רנ"ג) מרבני ירוסלם "כל שרובו

רוטב ... הוי מבשיל גמור", ובמנחת כהן (שער ב, פ"ב ת"ב) דייק מזה שאם מיעוט רוטב ורובו יבש, אין בו בישול אחר בישול. ואף שבסימן ש"ח ציטט הב"י כך: "דבר שיש בו רוטב", וכ"כ בשו"ע (שם), ומשמע שיש לאסור ברובו יבש שיש בו רוטב, מ"מ כתב המנחת כהן, שמסתבר להקל, שאל"כ ננתת דברך לשיעורין. והפמ"ג (רנ"ג, משב"ז סק"י) העתיק דבריו, וביאר, שבמיעוטו לח הוא מצטמק ורע לו באיבוד הרוטב, ולכן מותר, וכך נקט להלכה (וע"ע שם בא"א סקמ"א). אמנם בשו"ע הרב (ש"ח סי"א) התיר רק ב'תבשיל יבש שאין בו רוטב כלל', ומבואר דעתו, שבמיעוטו לח, אסור.

אלא שיש לדון על עצם הלחות שבסופלה, שאין לו דין לח' אלא מוגדר כ'יבש'. וזאת, ע"פ הגדרת הגר"א (יו"ד ק"ד סק"ו) ש'יבש' היינו כל שעומד בפני"ע, וידועה המחלוקת בדין ה'קמטשופ', שדעת הגרשו"א זצ"ל (מאור השבת ח"א, מכתב א, ושש"כ פ"א הערה ר) ש'קמטשופ' וריבה, מוגדרים כ'יבש', ואין בהם איסור בישול אחר בישול. אך באגרות משה (או"ח ח"ד סע"ד, מבשיל סק"ה) מובא כדבר פשוט, שקמטשופ הוא לח', ולכאורה נראה שגם השוקולד הנוזלי שבסופלה, נכלל בגדר זה. והמיקל יש לו ע"מ לסמוך, ובצירוף המנחת כהן הג"ל, שהולכים אחר הרוב, שהוא יבש.

ובפרט שהמציאות ב'סופלה', שכשמתקרר, הוא קצת נקרש בפנים, וא"כ דינו כ'יבש'. ואף שכשמחממו, נהפך לנוזל, מ"מ הרי שיטת המג"א (סק"ט) והמשנ"ב (סק"ג) בדבר יבש ההפך ללח, שדינו כ'יבש', כמו שהוא עכשיו, ואין בו בישול אחר בישול. ושלא כהט"ז (סק"ג) שמחממו לדונו בתר סופו. ובשו"ע"ר (סי"א) הכריע כהמג"א, אמנם בסידורו כתב שהוא כ'לח'. והחזו"א (סל"ז סק"ג) היקל כהמג"א. ועכ"פ יש כאן צירוף נוסף להיתר. [וברעק"א (לשו"ע או"ח סי"ט ר"ג)] ביאר סברת ההיתר בזה, שכשמתחיל להימות, הרי הוא קצת חם, והרי קי"ל שאין בישול אחר בישול, בלח שלא נצטנן לגמרי. ואף שבד"כ צריך שישאר בו מהחמימות הראשונה, וזה רק בלח, שכשנצטנן פקע ממנו שם 'מבושיל', אבל ביבש, שיש עליו שם מבושיל גם בצונן, ואף שכשנמוח קצת, עדיין שם מבושיל עליו, שוב אין בו בישול אחר בישול, כשהוא חם קצת].

ובכל אופן, אין לחממו ע"י שמיניו על הפלטה עצמה, משום 'מחיו כמבשיל', אלא יניחו על קדירה אחרת, וכדומה [ומה שכתב בשער הציון (ש"ח סקמ"ו) שהמניח על האש, אסור אף ביבש, צ"ל שמדבר באופן שנותן לתוך הקדירה שעומדת על האש. ועיין בשבות יצחק (פ"ז ג')].

אפואו במיקרוגל: מבואר בשו"ת שבט הלוי (ח"י סס"ג), שיתכן שבישול במיקרוגל אינו כבישול רגיל, ויש לאסור לחממו בשבת, כדון צליה אחר בישול, וכתב שם שיש מקום להחמיר בזה. ולפי"ז כל מה שכתבנו להתייחוס, הוא רק בסופלה שאפואו בתנור, ולא כשאפואו במיקרוגל.

מוליד ע"י האש: כתב הרמ"א (ש"ח ס"ט), שאסור להניח את האינפאנדה כנגד האש, שגורם לשומן שיהא נימוח, והוא כ'מוליד בידיים'. וכן המציאות ב'סופלה', שהוא קרוש מבפנים, וכשמחממו נהפך ללח, ולכאורה היה מקום לאוסרו.

אכן, יש לומר בזה ג' סברות להקל: א. בב"י (שם) כתב, שהאיסור הוא רק אם השומן עומד לבדו, או צף, וניכר בעין, ואין מתערב בשום דבר. ולפי"ז צ"ע אם יש להתיר בנידוד, שהשוקולד מוטמן בפנים, ואינו נראה מבחוץ, ושמו י"ל שדינו כאינו ניכר. אך מצד שני, סוכ"ס ניכר בפנ"ע כשהתכוונו. ב. יש לצדד, שגם כאשר השוקולד נקרש קצת, מ"מ אינו הופך ליבש לגמרי, וא"כ אין בו חשש מוליד, שהרי אינו קרוש כ"כ. ג. ע"פ דברי הגרשו"א בדין רוטב דגים (מובא בשש"כ פ"א הערה ק"ג), ש"ל שהאיסור רק בשומן שבעודו קרוש אינו ראוי לאכילה, וע"י שנימוח מכשירו לאכילה, אבל רוטב דגים, שהרגילות לאכלו כשהוא קרוש, אין בו איסור מוליד, כשהופכו ללח. ועפ"י אפשר לצדד להיתר גם בנידוד, שיש רגילים לאוכלו גם כשהוא קר ומוצק, ועכ"פ כשאין אפשרות לחממו, כולם אוכלים אותו כך, כמו שהוא. ובצירוף סברות אלו, מסתבר שיש להקל לחממו, אף במקום שהי"ב והשוקולד הופך לנוזלי.

ב. והנה, יש שמכניס את הסופלה, ע"י שמיניו בתוכו קוביית שוקולד, רק אחרי האפייה, ובחיימום שלפני ההגשה, הוא נימוח ונמס וענשה נוזלי. ובאופן זה, אסור לחממו מחמת כמה טעמים: א. ע"פ המפורסם שיש בשוקולד רכיבים שאינם מבושלים כלל, וכן שמעתי ממורינו הגאב"ד שליט"א, שרוב הרכיבים מיוצרים ב 40 מעלות בלבד, וא"כ יש בו איסור גמור של בישול. ב. מצד מרפה דבר קשה (משנ"ב ש"ח סק"א). ועיין בח"א כלל ב, ושש"כ הערה קצה, ושו"ת א"מ שם שדנו בכעין זה: ג. חשש נוזל, כשמניחו כנגד האש, וכאן הוא חמור יותר ממה שכתבנו לעיל, שהרי כאן הרי השוקולד מוצק ויבש לגמרי, וכשמניחו על האש נהפך לנוזל. אלא שיש לציין, שהרמ"א (שם) כתב, שבמקום צורך יש להקל.

תשובה ערוכה

// המשך

דף ט"ז ע"א, הוא שייך רק כשאומר זה לאנשים ריקים, כדאיתא בשט"מ שם בשם התוס', והוא בתוס' ב"מ דף כ"ג ע"ב ד"ה באושפיזא ... וגם שם איכא תרי לישני ברש"י, דללישנא קמא הוא שמוא האינשי יחשבוהו מזה שהוא עשיר, ואזלי ואנסי ליה לממוניה, וכן פי' הרגמ"ה, שמשמע שלפני אינשי שלא חשידי שיהיו אנסין, או שהוא עשיר מפורסם, ליכא איסור זה. דאף שע"י זה יבואו אורחים ועניים, ליכא איסור. משום דאם יכול ליתן, טוב הוא שיתן, אף אם לא היה נותן בלא זה. ואם אינו יכול ליתן, הרי אין לו להתבייש מלומר שאינו יכול ליתן. אך אף ללישנא בתרא דרש"י שם, שכן פירש בב"מ, דהאנסין ליה הוא שיבואו אורחין הרבה להתאכסן אצלו, עד שמכלין ממונו, וכוונתו משום שיתבייש שלא להתאכילן, ויהיה אנוס מצד הבושה להאכילן, אף כשכבר אינו יכול, פשוט שלא שייך זה אלא באכילה וכדומה ובאדם שאינו עשיר, וג"כ הוא דוקא בפני בני אדם שאינם מהוגנים, שיש לחוש שיבואו פתאום ביחוד לביתו באופן שיתבייש, ולא לפני מהוגנים, שלא ינסו פתאום לביתו לבד, אלא באופן שלא יתבייש אם לא יזמין אותן בעצמו. כי לנתינת מעות בסך גדול יותר מהדרך שנותנים לסתם עניים, ליכא שום בושא לומר שאינו יכול ליתן, ואין לחוש לסתם אדם, שמוא לא יוכל לומר שאין לו מפני הבושה ... וממילא מהאי טעמא, אפילו באדם שלא ידוע לעשיר, כשנתן לאחד צדקה עבור מוסד תורה, רשאי להגיד גם לאחרים. כי אם לא יוכל ליתן, יש לתלות בסתם אינשי, שלא יתבייש מלומר שאינו יכול, אם לא אמר לו שלא יגיד, משום שטבעו להתבייש.

ובאדם שידוע לעשיר, אף שידוע שיתבייש שלא ליתן, כגון שיאמר זה לאדם גדול מפורסם, שהוא מנהל ישיבה וגבאי צדקה, כיון שהוא עשיר, הרי לא מבעיא אם כבר לא נתן מעשר ממה שהרויח לצדקה, צריך להגיד גם לאחרים, דהרי רשאי לכפותו ... אלא אף כשכבר נתן לצדקה כל מעשר שלו, נמי מסתבר שעד חומש רשאי גם אדם גדול לבקש ממנו, וליכא בזה משום 'זפקדתי על כל לוחציו' (עי' ב"ב ח' ע"ב), מאחר שמצוה מן המובחר הוא ליתן עד חומש, כדאיתא שו"ע יו"ד (ריש סי' רמ"ט). וגם אם כבר נתן חומש לצדקה, לא יתבייש מלומר זה אף לאדם היותר גדול, ולא יתבע ממנו שוב. וכיון שודאי עדיין לא נתן מעשר, דרוב האינשי עושין החשבון בסוף השנה, ובכלל לא מצוי כל

כך עשירים דיתנו מעשר, וכל שכן שאין לחוש שמוא כבר נתן החומש, איכא עוד מצוה להגיד גם לאחרים. שלכן אין להעשיר להקפיד כלל על מי שהגיד לאחרים איך שהוא איש נדיב, ואדרבה יש לו להכיר טובה לו על שגרם שיתן יותר לצדקה."

מדברי האגרות משה עולה לדינא, שמוטר לומר לחברו מי נותן בעין יפה, אפילו אם חברו "אינו מהוגן", ויש חשש שיפעיל לחץ לא הוגן כדי לקבל תרומה מהנדיב, ואם הנדיב עשיר, מצוה לומר לו, כדי ליכות את העשיר להרבות במצות צדקה.

אמנם בספר חפץ חיים (לשון הרע כלל ט, ג) כתב: "יש לו לאדם לזהר מלשבח את חברו בשבח הבא לידי הפסד, כענין האורח שיצא ברחוב העיר, ויפרסם לכל, את אשר גמלו בעל הבית טובה באכילה ושתיה וטרח לפניו הרבה, כי על ידי זה יתלקטו אנשים ריקים ויסורו אל בית בעל הבית ויכלו את ממונו. ועל ענין כזה נאמר (במשלי כ"ו) - 'מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו'. ומוזה יש ללמוד, דהוא הדין אם אחד השיג הלואה מאת חברו, ומפרסם לכל את גודל טובתו, כי על ידי זה מצוי הוא שיתקבצו אליו אנשים רעים, ואינו יכול להשמש עצמו מהם.

הרי מוכח מדברי החפץ חיים, דלא כדברי האגרות משה. שהרי מדבריו עולה, שאסור לספר לאנשים שאינם מהוגנים, מי הלווה לו [ואפילו לספר בנוכחות אנשים רבים, כי יש חשש שישמעו אנשים שאינם מהוגנים]. הרי שלא רק בעניני אושפיזא [הכנסת אורחים], אלא אף בשאר עניני ממון, יש חשש שאנשים שאינם מהוגנים יכלו את ממונו, ולכן יש חשש שאנשים כאלו יבקשו ממנו הלוואה, ולא יוכל לסרב להם, וזאת אע"פ שמצוה להלוות לחברו, כמו לתת לו צדקה.

גם מוכח מסתימת דברי החפץ חיים, שאין חילוק אם המלווה הוא עשיר או עני, ובכל מקרה אסור לספר לאנשים שאינם מהוגנים [או לספר בנוכחות רבים] שפלוגי הלווה לו, אף שעל ידי כך מוכח אותו במצות צדקה, ודלא כסברת האגרות משה.

ואם כן לדעת החפץ חיים, אם השואל הוא אדם שאינו מהוגן, ויש חשש שיעשוק את הנדיב, או ינצל אותו באופן שיכלה את ממונו, אסור לספר לו, שהנדיב נותן צדקה בעין יפה.

שיעורים הנמסרים מפי מורינו הגאב"ד שליט"א

יום שני | בשעה 21:00
בבית המדרש קארמא רחוב דבורה הנביאה 14
שיעורי המצוות

יום שישי | בשעה 09:30
בבית המדרש אש קודש רש"י 12
הלכות חלה על סדר השו"ע

מוצאי שבת | בשעה 22:00
בבית המדרש לוקוע וולברוז" סירקין 8
מלאכות שבת

שעות קבלת קהל בבית ההוראה

ע"י הגאב"ד שליט"א

8:30-8:45 בבית הכנסת קהל חסידים
רח' הרב לוי' 1 שיכון ה' ב"ב
(לשאלות קצרות בלבד)

13:00-13:45 בבית הכנסת מאקאווא רבנו תם 6 ב"ב
ביום ו' בין השעות 11:00-10:30

19:15-20:45 בבית הכנסת אנטניא הושע 9 ב"ב

ניתן להאזין לשיעורי הגאב"ד שליט"א, בטלפון: 073-3718126

כל הרצאות הרפסת הגיליון נתגברו ע"י הנדיב היקר החפץ בעילום שמו לע"נ רבינו הגדול פוסק הדרד בעל שבט הלוי וגאב"ד זכרון מאיר רבי שמואל הלוי ואונר זצ"ל

לקביעת תור לבוררות ברני ממונות ושאר ענינים ע"י הגאב"ד שליט"א ניתן לפנות לקו בית ההוראה בשלוחה 413 | לשאלות בהלכה והערות בעניני העלון ניתן לפנות למייל b038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000